

COMMISSIE INTERNATIONAAL

**VISIESTUK:
HET ZELFBESCHIKKINGSRECHT VAN
VOLKEN**

**DWARS WINTERCONGRES 2020
12 EN 13 DECEMBER**

INHOUD

Verklarende woordenlijst.....	3
Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1: Wat is zelfbeschikkingsrecht, en wat zijn de knelpunten erin?	8
Juridische basis.....	8
Geschiedenis van het zelfbeschikkingsrecht	8
Huidige situatie en knelpunten	9
Hoofdstuk 2: Hoe hangt zelfbeschikkingsrecht samen met de idealen van DWARS?	11
Globalisme.....	11
Vrijheid en vrijzinnigheid.....	11
Vreedzaamheid	11
Klimaat en milieu	12
Hoe hangen deze idealen samen met het zelfbeschikkingsrecht?.....	12
Hoofdstuk 3: Welke visie op zelfbeschikkingsrecht sluit het beste aan bij concrete praktische casussen?	14
Kasjmir	14
West-Papoea.....	15
Roma.....	16
Koerdistan.....	16
Conclusie	18
Literatuur	20

VERKLARENDE WOORDENLIJST

In de tekst zal een sterretje () na een begrip geplaatst worden wanneer deze voor het eerst wordt gebruikt. Niet alle woorden in deze woordenlijst worden gebruikt in de tekst. Deze woorden geven wel een dieper begrip van de samenhang en verschillen tussen verschillende concepten.*

1. **Autonomie:** de zelfbeschikking van het individu of van een natie zonder overheersing door een andere entiteit.
2. **Beginselprogramma:** hierin staan de grondbeginselen en idealen van DWARS. Dit zijn standpunten die kenmerkend zijn voor DWARS.
3. **Etniciteit:** een (los-vaste) groep mensen met dezelfde, gedeelde culturele identiteit en geschiedenis.
4. **Federalisme:** wanneer de macht ongelijk verdeeld is tussen regionale delen van de staat – bijvoorbeeld, sommige regio's hebben veel meer macht over belasting en rechten rondom taal dan andere – dit komt vaker voor in landen met significante etnische groepen.
 - a. In een **asymmetrisch federalisme** zijn er daarentegen verschillende types deelstaten die niet allemaal evenveel autonomie hebben. In Rusland bijvoorbeeld zijn er verschillende types deelstaten. In Canada bepaalt de Grondwet een symmetrisch federalisme maar in de praktijk is deze asymmetrisch.
 - b. In een **symmetrisch federalisme** hebben (zo goed als) alle deelstaten een gelijk statuut en dezelfde bevoegdheden. Dit is bijvoorbeeld zo in Duitsland en Zwitserland.
5. **Globalisme:** dit is een proces van wereldwijde integratie op diverse gebieden zoals economie, politiek en cultuur. Deze gebieden worden wereldwijd afhankelijk van elkaar.
6. **Handvest van de Verenigde Naties:** dit is een internationaal verdrag waarin de rechten en plichten van lidstaten zijn vastgelegd. Daarnaast staan hierin de procedures en organen van de VN vast.
7. **Ibidem:** dit woord wordt gebruikt in voetnoten als dezelfde bron gebruikt wordt als het vorige citaat.
8. **Imperialisme:** het proces waarbij landen hun macht in de wereld willen vergroten, dit gebeurt door veroveringen en het besturen/beheersen van de veroverde gebieden.
9. **Internationalisme:** de samenwerking van landen en sociale bewegingen op een internationaal niveau.
10. **Land:** een ongedeeld grondgebied geassocieerd of geclaimd door een natie of meerdere naties.
11. **Levensvatbaar:** een staat moet in zijn eigen (economische) behoeften kunnen voorzien. Daarnaast is het belangrijk dat de staat aan internationale

verplichtingen kan voldoen, zoals het beschermen van mensenrechten, gelijkheid, milieu en klimaat.

12. **Maatschappelijk middenveld/burgermaatschappij/civil society:** het geheel van particuliere organisaties in de samenleving die verschillende groepen, meningen en belangen vertegenwoordigen, zoals ngo's en belangenverenigingen.
13. **Macht:** de mogelijkheid om anderen te beïnvloeden, terwijl de ander iets gedaan of gelaten zou hebben, of iemand jouw wil opleggen.
14. **Natiestaat:** een staat die één dominante natie bevat die claimt de staat te zijn en deze natie te representeren.
15. **Non-interventie:** het principe dat andere landen zich niet bemoeien met zaken van andere volken, bijvoorbeeld door militair ingrijpen.
16. **Postnationalisme:** het idee van, of het streven naar, een wereld zonder naties.
17. **Pragmatisme:** theorie en praktijk met elkaar verbinden.
18. **Resolutie:** een besluit van een overheid of internationaal orgaan.
19. **Soevereiniteit:** de mogelijkheid van een staat om acties of beleid uit te voeren binnen een territorium, onafhankelijk van externe actoren of interne rivalen.
20. **Staat:** een politieke eenheid met hiërarchisch bestuur en eigen wetten die dwingend gezag voert over een vaste bevolking, en met andere staten of overkoepelende organen een verband kan aangaan.
21. **Staatsburgerschap/citizenship:** de status van een natuurlijk persoon - meestal voortvloeiend, maar niet noodzakelijk, uit de nationaliteit van deze - toegekend door de gebruiken of wetten van een staat, waardoor deze persoon - die vanaf dan staatsburger van die staat wordt genoemd - bepaalde rechten (te onderscheiden in drie categorieën: civiele, politieke en sociale rechten) en plichten verkrijgt. Staatsburgerschap valt te onderscheiden van maatschappelijk burgerschap in de zin van deze vrijheden tegenover en plichten van de staat, in plaats van maatschappelijke positie.
22. **Volk/natie:** een (vastere) groep mensen die claim legt op een zelfbeschikkingsrecht en soevereiniteit, kan ook meerdere groepen omvatten met hetzelfde gevoel van lotsbestemming (zoals de American Dream). Deze vastheid, saamhorigheid en lotsbestemming wordt consequent subjectief gevoeld door een groep mensen. Dit gevoel van een natie 'zijn' is tegelijkertijd ook onderhevig aan verandering, en kan (kunstmatig) versterkt worden of verzwakken. (Denk bijvoorbeeld aan de 'constructie' van de Italiaanse natie na de eenwording van Italië).
23. **Vreedzaamheid:** zonder conflict, vrede.
24. **Vrijzinnig(heid):** dit is een tolerante en progressieve houding. De vrijheid van mening en zingeving staat hierbij centraal.
25. **Wereldstaat:** een wereld zonder grenzen, of met open grenzen. Iedereen kan zich vrij vestigen waar die wilt.

26. **Zelfbeschikkingsrecht:** het recht om zelf te bepalen over eigen politieke status, en om op een vrije manier economische, sociale en culturele ontwikkeling na te kunnen streven. Individuen en groepen kunnen zich op dit recht beroepen.

INLEIDING

Wereldwijd wordt het zelfbeschikkingsrecht* nog altijd geschonden. De Oeigoeren, de Roma en de oorspronkelijke bewoners van Zuid-Amerika zijn slechts een aantal voorbeelden.¹ Zelfbeschikkingsrecht is een fundamenteel recht en dit wordt ook zo erkend door de Verenigde Naties. Het is daarom opvallend dat dit recht nog zo vaak geschonden wordt.

Zelfbeschikkingsrecht is daarnaast een erg gecompliceerd recht, dat controversie oproept. Dit komt mede doordat het begrip zelfbeschikking aan meerdere, uiteenlopende en soms tegenstrijdige definities en uitwerkingen onderhevig is. Met dit visiestuk beogen wij een concrete en samenhangende DWARSe visie op het zelfbeschikkingsrecht te ontwikkelen. Deze visie relateren wij aan DWARSe uitgangspunten zoals vrijheid, vrijzinnigheid*, democratie, vrede en internationalisme*.

Wij richten ons in dit visiestuk op het zelfbeschikkingsrecht van groepen. Het beginselprogramma* van DWARS benadrukt het DWARSe ideaal van één wereldstaat* zonder grenzen, waar de macht* zo dicht mogelijk bij het individu ligt en besluiten zo laag mogelijk genomen worden. Omdat de wereld (helaas) nog een lange weg te gaan heeft voordat dat ideaal bereikt is, zullen we in dit visiestuk kijken naar de beperkingen en afwezigheden van het zelfbeschikkingsrecht nu, en hoe deze weggenomen kunnen worden. Op deze pragmatische* manier hopen we ook het ideaal in het beginselprogramma dichterbij te brengen.²

Allereerst worden de *huidige* situatie en de daaruit volgende knelpunten rond het begrip zelfbeschikkingsrecht uiteengezet. Hier kijken we naar de historische context en de juridische basis om een beeld te geven van de huidige stand van zaken.

Daarna wordt een analyse gegeven van verschillende (ook DWARSe) waarden en uitgangspunten die aan de begripsvorming van zelfbeschikkingsrecht raken. Hierbij komt naar voren welke spanningsvelden en tegenstrijdigheden er heersen. Hierbij zal er een afweging gemaakt worden tussen elk van de uitgangspunten, om vervolgens af te ronden met een voorstel dat in onze ogen het beste aansluit bij de uitgangspunten van DWARS.

Om de verkenning van zelfbeschikkingsrecht tastbaar te maken, en deze ook te toetsen, wordt vervolgens in een viertal concrete gevallen een weergave gegeven van situaties waar de discussie over zelfbeschikkingsrecht speelt. Op basis hiervan concluderen we uiteindelijk mede welke visie van zelfbeschikkingsrecht het beste aansluit.

¹ S. Kamerling, "China, terrorisme en de Oeigoeren", *Security and Conflict Programme Instituut Clingendael* (Den Haag, 2009), 12;

² DWARS, beginselprogramma, vastgesteld wintercongres 2019.

Dit alles leidt tot de conclusie over welke visie op zelfbeschikkingsrecht volgens ons het beste bij DWARS en onze uitgangspunten past, en die handgrepen biedt voor onze duiding van internationale ontwikkelingen.

HOOFDSTUK 1: WAT IS ZELFBESCHIKKINGSRECHT. EN WAT ZIJN DE KNELPUNTEN ERIN?

JURIDISCHE BASIS

Volgens het Handvest van de Verenigde Naties* uit 1945 hebben alle volken* het recht om over hun eigen lot te beslissen. In 1960 heeft de VN ter bevestiging van het zelfbeschikkingsrecht een resolutie* aangenomen die zegt dat "onderwerping aan vreemde onderdrukking, dominantie en uitbuiting" een schending is van de fundamentele rechten van de mens.³ Binnen een staat* kunnen verschillende naties* met elkaar samenleven, maar er moet voor iedere natie dan genoeg ruimte zijn om vorm te geven aan de eigen economische, sociale en culturele ontwikkeling, inclusief de niet-dominante natie. Als dit niet het geval is, is er sprake van een schending van het zelfbeschikkingsrecht.

Zelfbeschikkingsrecht impliceert niet direct een recht op afscheiding, maar afscheiding kan een middel zijn om zelfbeschikking te verkrijgen. Een criteria dat is gesteld in de zogeheten Åland-eilanden zaak. Die zaak betrof een eilandengroep die toebehoorde aan Finland, maar waarvan het volk zich wilde aansluiten bij Zweden.⁴ Later kwam het afscheidingsrecht ook naar voren toen de Canadese Hoge Raad zich uitsprak over de afscheiding van Quebec. In beide zaken was de conclusie dat volken in beginsel een intern recht op zelfbeschikking hebben en het recht op unilateraal afscheiden pas ter sprake kan komen wanneer de bestaande staat het interne recht op zelfbeschikking niet accepteert.

GESCHIEDENIS VAN HET ZELFBESCHIKKINGSRECHT

Het idee achter zelfbeschikkingsrecht gaat ver terug. Al tijdens de Franse en Amerikaanse Revoluties waren er groepen die een beroep deden op het recht om zelf te mogen bepalen onder welk bewind zij vielen.⁵ Het begrip zelfbeschikkingsrecht als zodanig verscheen echter pas halverwege de 19e eeuw, samen met het begrip natiestaat*. Een natie is een groep mensen die dezelfde taal spreekt en religie, ras, geschiedenis, tradities, gewoontes en gevoel van lotsbestemming deelt. Hierbij is het belangrijkste criterium dat de groep mensen zelf ervaart dat zij deze eigenschappen delen en dus een natie vormen.⁶ Een natie is niet hetzelfde als een staat.⁷ Een staat verwijst naar het onafhankelijke en autonome bestuur over een territorium. Een natie die onafhankelijk en autonoom een bepaald gebied bestuurt, is een natiestaat.⁸ In

³ VN Algemene Vergadering, resolutie 1514, artikel 7.

⁴ M. Sterio, *The Right to Self-Determination under International Law*, Oxon: Routledge 2013.

⁵ H. Kohn, 'The United Nations and National Self-Determination', *The Review of Politics* 20:4 (1958), 526-545.

⁶ M. Rejai en C. Enloe, "Nation-states and state-nations," *International studies quarterly* 13: 2 (1969), 141.

⁷ *Ibidem**, 143.

⁸ *Ibidem*.

deze periode kwam ook het (liberaal) nationalisme op, en begonnen liberale, radicale en hervormingsgezinde groeperingen deze termen te gebruiken.⁹ Er moet dan ook opgemerkt worden dat zelfbeschikkingsrecht van oorsprong een begrip is dat samenhangt met liberale waarden en met het ideaal van de natiestaat en de vrijheid van een volk. Het zelfbeschikkingsrecht werd hierin gezien als een na te streven ideaal om de vrijheid van een volk te realiseren en een natiestaat te creëren.

Het is daarom interessant dat het idee van zelfbeschikkingsrecht in de decennia na 1870 minder populair werd in liberale kringen.¹⁰ Dat had er alles mee te maken dat het concept zelfbeschikkingsrecht steeds meer overgenomen werd door de arbeidersbeweging en door socialistische groepen. Hierin werd het zelfbeschikkingsrecht gezien als een mogelijke stap richting een communistische staat. Hoewel ze er verschillende redenen voor hadden, zagen zowel de liberalen als de socialisten in de negentiende eeuw zelfbeschikkingsrecht als een legitimatie voor een volk om (met geweld) haar onafhankelijkheid te verklaren.¹¹

In 1918 werd het zelfbeschikkingsrecht geïntroduceerd op het wereldtoneel door Woodrow Wilson. Hij deed dit met veertien punten waarin hij een conservatieve definitie van zelfbeschikkingsrecht bepleitte. In tegenstelling tot Lenin en de liberalen van de negentiende eeuw wees Wilson geweld als middel om zelfbeschikking af te dwingen principieel af. Dit kwam net na de ravage van de Eerste Wereldoorlog, die mede door de drang naar zelfbeschikking van stateloze volken was ontstaan. Wilson zag een vreedzame, geleidelijke ontwikkeling van stateloze volken naar zelfbeschikking als een noodzakelijke voorwaarde voor duurzame vrede. Zijn definitie van zelfbeschikkingsrecht was dus veel meer pragmatisch, en hij plaatste ook veel meer de nadruk op democratische, vreedzame en geleidelijke methodes om zelfbeschikking te bereiken. Wilsons definitie van zelfbeschikkingsrecht kreeg uiteindelijk de meeste invloed: het werd onder andere door de Volkenbond en de Verenigde Naties overgenomen.¹²

HUIDIGE SITUATIE EN KNELPUNTEN

Wanneer een volk zich mag afscheiden van de bestaande staat is een prangende vraag waarover veel discussie bestaat. Hieruit blijkt dat het zelfbeschikkingsrecht botst met andere principes uit het internationale recht, zoals het gelijkheidsprincipe, het beginsel van non-interventie* en soevereiniteit*. Binnen staten willen groepen vaak een beroep doen op het zelfbeschikkingsrecht. Zij kunnen dit niet doen zonder medewerking van de staat. Als de staat niet meewerkt, gaat de groep tegen de

⁹ J. Fisch, *A History of the Self-Determination of Peoples: The Domestication of an Illusion* (New York, 2015), 119-121.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ R. Knudsen, *Moments of Self-determination: The Concept of 'Self-determination' and the Idea of Freedom in 20th-and 21st-Century International Discourse* (Londen, 2013), 57-90.

¹² Ibidem, 91-126.

soevereiniteit van de staat in. Daarnaast gaat het recht van de minderheidsgroep dan sterker gelden dan het recht van de meerderheid. Dit leidt tot wringing met het gelijkheidsbeginsel. Als andere staten of internationale organisaties die groep helpen is dat een interventie, en gaat dit dus in tegen het principe van non-interventie.

Uit de eerdergenoemde Åland-eilanden-zaak kwam al naar voren dat er wel degelijk sprake kan zijn van een recht op unilateraal afscheiden wanneer de bestaande staat het interne recht op zelfbeschikking niet accepteert. In de praktijk komt dit zelden ter sprake. Het internationaal recht zoals het er nu is kent dan ook maar één duidelijke uitzondering waar zelfbeschikking hoger staat dan soevereiniteit, en een regio zich af mag scheiden zonder dat de staat waar ze nu deel van uitmaken er toestemming voor geeft: als die regio een kolonie is.¹³ Er zijn mensen, en staten, die vinden dat een regio zich mag afscheiden als de bestaande staat op zeer grote schaal de mensenrechten van de bevolking van die regio schendt, bijvoorbeeld in het geval van genocide. Dit standpunt wordt sinds 2005 in praktijk gebracht via het VN-principe van *Responsibility to Protect* (= verantwoordelijkheid om te beschermen, R2P).¹⁴ Er zijn echter ook veel mensen en staten die vinden dat zelfs in dat geval een regio zich niet mag afscheiden zonder toestemming van de bestaande staat. Een goed voorbeeld hiervan is Kosovo: veel staten erkennen Kosovo als onafhankelijke staat, omdat ze hun onafhankelijkheid uitriepen nadat Servië een genocide op de Kosovaren begon. Er zijn echter ook veel staten die het hier niet mee eens zijn en Kosovo niet erkennen.

Nederland erkent Kosovo ook, maar erkent bijvoorbeeld West-Papoea niet. Nederland heeft geen duidelijk algemeen standpunt of beleid over zelfbeschikkingsrecht, en lijkt het meer per geval te beslissen op basis van wat politiek handig is in plaats van op basis van morele principes of het internationaal recht.

Het zelfbeschikkingsrecht is al geruime tijd vastgelegd in het internationale recht. Er zijn grofweg drie ideologieën die aan het begrip ten grondslag liggen (het klassiek liberaal-nationalistische idee, het socialistische idee en een meer pragmatisch idee), die allemaal oproepen tot een andere uitvoering van het recht. Problemen in de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht komen ook naar voren, wanneer je naar het Nederlandse beleid kijkt, dat op dit gebied inconsequent lijkt te zijn. De meest prangende vragen die hieruit naar voren komen zijn de vraag wanneer een volk zich mag afscheiden van de bestaande staat en hoe er vorm kan worden gegeven aan een intern zelfbeschikkingsrecht, wanneer een volk zich niet zou mogen afscheiden volgens het internationale recht.

¹³ VN-Handvest & VN Algemene Vergadering resolutie 1514, artikel 7.

¹⁴ United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, *Responsibility to Protect*, <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml> (geraadpleegd op 24-11-2020).

HOOFDSTUK 2: HOE HANGT ZELFBESCHIKKINGSRECHT SAMEN MET DE IDEALEN VAN DWARS?

Uit hoofdstuk 1 is gebleken dat zelfbeschikkingsrecht op gespannen voet staat met belangrijke principes uit het internationaal recht, zoals non-interventie, soevereiniteit en het gelijkheidsbeginsel. In dit hoofdstuk onderzoeken we het spanningsveld tussen het zelfbeschikkingsrecht en een aantal DWARSe waarden.

GLOBALISME

Globalisme* is een belangrijk ideaal van DWARS. Globalisme is bijna het tegenovergestelde van het idee dat de soevereiniteit van staten het belangrijkste zou moeten zijn in het internationaal recht.

Alhoewel postnationalisme* en globalisme belangrijke idealen zijn van DWARS, moeten we wel letten op het feit dat nationalisme nog steeds een levend begrip is voor veel mensen. Mensen ervaren het idee van naties en gemeenschappen als echt, waardoor het begrip ook echt is qua gevolgen. Deze sociologische wetmatigheid staat bekend als het Thomas-theorema: wanner mensen ergens in geloven heeft dit ook effect in de werkelijkheid.¹⁵

Zelfbeschikkingsrecht kan ook voor individuen en groepen een antwoord zijn tegen onderdrukking, en tegen het schaden van rechten en autonomie* van zowel volken als individuen. Verder hoeft zelfbeschikking niet te betekenen dat een regio zich direct afscheid. Ook het respecteren van verschillende culturen, levensopvattingen, en groepen is een vorm van zelfbeschikkingsrecht en past goed binnen het globalisme.

Met dit in gedachten hoeft het zelfbeschikkingsrecht, hoewel het in lijn is met het idee van soevereine staten, dus niet in strijd te zijn met het DWARSe ideaal van globalisme.

URIJHEID EN URIJZINNIGHEID

Vrijheid en vrijzinnigheid zijn ook belangrijke idealen van DWARS. Daarom vinden we zelfbeschikkingsrecht van individuen belangrijker dan dat van staten. Het is echter wel zo dat ook als een regio democratisch besluit onafhankelijk te worden, er een reële mogelijkheid is dat de zelfbeschikking van (andere) individuen geschaad wordt. Dit geldt bijvoorbeeld voor minderheden binnen een eventuele nieuwe onafhankelijke staat, die niet deel van deze nieuwe staat willen uitmaken.

UREEDZAAMHEID

DWARS is daarnaast ook sterk tegen imperialisme*, en voor vreedzaamheid*. De samenhang tussen imperialisme, vreedzaamheid en zelfbeschikkingsrecht is ingewikkeld. Enerzijds kan zelfbeschikkingsrecht een antwoord zijn op onderdrukking, en dus ook op imperialistische onderdrukking. Het kan bovendien goed zijn voor de mensenrechten van de bevolking van een regio die zelfbeschikking krijgt, en kan

¹⁵ Merton, Robert K. "The Thomas theorem and the Matthews effect." *Soc. F.* 74 (1995), 379.

zorgen dat zij in vrede kunnen leven. Anderzijds is het ook zo dat de principes van soevereiniteit en non-interventie vaak belangrijk zijn voor de vrede tussen naties. Als de internationale gemeenschap ineens overal zou gaan ingrijpen om regio's te helpen onafhankelijk te worden, zou dit slecht zijn voor de vrede op de wereld en zou het bovendien als imperialisme opgevat kunnen worden.

KLIMAAT EN MILIEU

Zelfbeschikkingsrecht hangt ook sterk samen met de groene idealen van DWARS. Bewegingen voor onafhankelijkheid of zelfbeschikking zijn vaak bondgenoten van milieubewegingen, of zijn verenigd in een beweging die voor beide idealen strijdt.¹⁶ Meer zelfbeschikking voor lokale bevolkingen kan dan ook erg goed zijn voor het milieu, ook omdat deze bevolkingen vaak veel kennis van het lokale milieu hebben.¹⁷

Onafhankelijkheid of zelfbeschikking kan echter ook slecht zijn voor het milieu en het klimaat. Niet elk volk wil een beter milieubeleid dan de grotere staat waar ze nu deel van zijn, en niet elke nieuwe onafhankelijke staat is levensvatbaar* genoeg om überhaupt milieubeleid te kunnen uitvoeren.¹⁸

Het recht op zelfbeschikking is echter een fundamenteel recht, en je kan er niet als voorwaarde aan stellen dat de nieuwe staat bepaald beleid voert. Het is beter als het sowieso voor alle onafhankelijke staten, maar ook voor andere organisaties zoals een regio met beperkte zelfbeschikking, een internationale verplichting wordt om goed voor het milieu en het klimaat te zorgen, want milieu en klimaat houden niet op bij de grens. Het beschermen van de mensenrechten en het gelijk behandelen van de verschillende bevolkingsgroepen binnen een staat zijn sowieso al internationale verplichtingen, zoals uitgelegd in hoofdstuk 2.

HOE HANGEN DEZE IDEALEN SAMEN MET HET ZELFBESCHIKKINGSRECHT?

Meer zelfbeschikking voor een regio die dat wil is meestal positief, en iets wat DWARS, Nederland en Europa moeten steunen: het gaat goed samen met de idealen van vrijheid, vreedzaamheid, en globalisme. Afscheiding, en onafhankelijk worden van een bestaande staat, mag, in lijn met het internationaal recht, echter alleen als de bestaande staat toestemming geeft, of indien door internationale diplomatieke, economische of militaire interventie (in lijn met het R2P principe), de bestaande staat

¹⁶ Hier zijn veel verschillende voorbeelden van: van de verschillende onafhankelijkheidsbewegingen in Oost-Europa tegen de Sovjetunie in de jaren '80 (Auer, 1998), tot de West-Papoease beweging (zie de casus hierover verderop in dit visiestuk), tot onze zusterpartij de Scottish Greens voor wie de strijd voor Schotse onafhankelijkheid, en de strijd voor milieu en klimaat twee van hun belangrijkste doelen zijn (Scottish Greens, 2020).

¹⁷ Een goed voorbeeld hiervan zie je in Australië, waar het negeren van de Aboriginals die de bossen op traditionele manieren wilden beheren heeft bijgedragen aan bosbranden (NPR, 2020).

¹⁸ Zie bijvoorbeeld de situatie in Zuid-Soedan (AP News, 2020)

de regio onder druk afstoot.¹⁹ Ook is een voorwaarde voor zowel een beperkte zelfbeschikking als voor onafhankelijkheid dat de regio/nieuwe staat levensvatbaar moet zijn en in staat moet zijn aan internationale verplichtingen te voldoen, zoals het beschermen van mensenrechten, gelijkheid, milieu en klimaat.

Hierbij moet wel benadrukt worden dat er alleen naar de regio *zelf* gekeken dient te worden. Er moet tegen gewaakt worden dat de rest van de staat waar ze nu deel van zijn kan dreigen om het via sancties of oorlog onmogelijk te maken voor de nieuwe staat om de mensenrechten en het milieu te beschermen, en zo de internationale gemeenschap kan chanteren om zelfbeschikking tegen te houden.

Alles bij elkaar is onze voorlopige conclusie dat individueel zelfbeschikkingsrecht, soevereiniteit, en globalisme naast elkaar moeten en kunnen bestaan.

¹⁹ VN Algemene Vergadering resolutie 1514, artikel 3.

HOOFDSTUK 3: WELKE VISIE OP ZELFBESCHIKKINGSRECHT SLUIT HET BESTE AAN BIJ CONCRETE PRAKTISCHE CASUSSEN?

In de eerste twee hoofdstukken van dit visiestuk hebben wij een theorie uitgewerkt over wat de juiste vorm van zelfbeschikkingsrecht is. In dit hoofdstuk zullen we van theorie naar praktijk gaan en deze theorie toepassen op een aantal concrete casussen anno 2020. Op deze manier hopen we zowel een beeld te geven van wat onze visie betekent voor concrete gevallen, als ook om te testen wat de gevolgen van onze idealen in de praktijk zijn.

Wij hebben hierbij de keuze gemaakt voor de casussen van Koerdistan, Kasjmir, de Roma en West-Papoea. Deze vier casussen omvatten niet alleen heel verschillende geografische delen van de wereld, maar zitten ook allemaal inhoudelijk heel anders in elkaar en testen daarmee allemaal andere aspecten van onze visie op zelfbeschikkingsrecht.

KASJMIR

De eerste casus waar wij naar hebben gekeken is de casus van Kasjmir. In 1947 werden India en Pakistan onafhankelijk. Aan het einde van het onafhankelijkheidsproces werd er onder druk van India besloten dat Kasjmir voorwaardelijk onder het bestuur van India zou komen en dat er uiteindelijk een referendum zou worden gehouden, zodat de bevolking van Kasjmir zelf zou kunnen kiezen of ze deel wilden worden van India, van Pakistan, of dat ze onafhankelijk wilden worden. Dit referendum heeft echter nooit plaatsgevonden, en sindsdien wordt het gebied vanwege haar strategische positie zowel door India als Pakistan, en tegenwoordig zelfs gedeeltelijk door China, geclaimd.

Kasjmir beschikte volgens de Indiase grondwet wel over interne autonomie. Dit betekende ook dat niet-Kasjmiri's geen land* mochten bezitten in Kasjmir. In augustus 2019 is dit grondwetsartikel geschrapt door de Indiase president Modi. Met het schrappen van dit artikel probeert India de demografie in de regio te veranderen (het Indiase deel van Kasjmir is nu grotendeels Moslim). De Kasjmiri's vrezen dat India zo te veel invloed krijgt in de strijd om zelfbeschikking. Als er nu toch een referendum zou worden gehouden, zullen niet de Kasjmiri's de overhand hebben, maar de Indiase bevolking die in Kasjmir woont. Ook voor het schrappen van dit grondwetsartikel vond er al jarenlang onderdrukking en schending van mensenrechten plaats.

Wij hebben gesproken met een vredesactiviste uit Kasjmir en zij pleit dan ook voor het plaatsvinden van een referendum, onder controle van de internationale gemeenschap, zodat de bevolking zelf, zonder inmenging van buitenaf, kan bepalen hoe, en door wie, zij bestuurd zullen worden. Een kanttekening die ze hierbij plaatste was het feit dat de internationale gemeenschap tot nu toe haar economische en geopolitieke belangen boven de belangen van de lokale bevolking blijft stellen, om

zo de grote regionale spelers India, Pakistan en China te vriend te houden. Volgens haar moet er bij een oplossing van dit conflict duidelijk erkend worden dat de grootste belanghebbende de lokale bevolking is, in plaats van deze grote regionale spelers.

WEST-PAPOEA

Een casus die wat dichterbij de Nederlandse invloedssfeer ligt is de casus van West-Papoea. Dit gebied, dat tegenwoordig geclaimd wordt door Indonesië, was tot 1962, toen het werd overgedragen aan de Verenigde Naties, een Nederlandse kolonie. De Verenigde Naties droeg het gebied op haar beurt over aan Indonesië, onder de voorwaarde dat er een volksraadpleging, of referendum, zou komen waarin de bevolking zelf zou kunnen kiezen over haar zelfbeschikkingsrecht: ofwel deel worden van Indonesië, ofwel een zelfstandige staat worden. Dit referendum, dat plaatsvond in 1969, verliep echter frauduleus.²⁰ Nog steeds heeft Indonesië de macht in West-Papoea, ondanks aanhoudende protesten van de bevolking.

Indonesië wil deze macht ook graag houden: West-Papoea heeft veel grondstoffen, en zowel de grootste goudmijn als de op een na grootste kopermijn ter wereld zijn hier te vinden.²¹ De lokale bevolking ziet van deze rijkdom echter niets terug: West-Papoea is de armste regio van Indonesië, en bovendien is ook de vervuiling van het ecosysteem door de mijnbouw een groot probleem. Hiernaast is Indonesië al langere tijd bezig met een omstrede transmigratiebeleid.²² Ook over deze casus hebben wij met een expert kunnen spreken, die vooral benadrukte dat Nederland een actievere rol zou moeten spelen in deze casus. Als voormalige kolonisator heeft Nederland een verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat de overgang naar onafhankelijkheid soepel verloopt, wat bij West-Papoea niet is gebeurd. Het probleem wordt binnen de Nederlandse politiek genegeerd en doodgezwegen, en deze stilte verbreken zou volgens ons contactpersoon dan ook een eerste stap kunnen zijn voor Nederland om de bevolking van West-Papoea te ondersteunen in het bereiken van hun zelfbeschikkingsrecht. Het duidelijkste obstakel hierin is, naast diplomatieke druk van

²⁰ Uppsala Conflict Data Program, *Indonesia: West Papua*, <https://ucdp.uu.se/conflict/291> (geraadpleegd op 24-11-2020).

²¹ Zie onder andere: Schulman, Susan, "The \$100bn gold mine and the West Papuans who say they are counting the cost", *The Guardian* (2-11-2016), <https://www.theguardian.com/global-development/2016/nov/02/100-bn-dollar-gold-mine-west-papuans-say-they-are-counting-the-cost-indonesia> (geraadpleegd op 24-11-2020) ; Lindsay, Skylar (2020, 27 april) "Indonesia pushes coal in West Papua despite conflict and past rights abuses", *ASEAN Today* (27-4-2020), <https://www.aseantoday.com/2020/04/indonesia-pushes-coal-in-west-papua-despite-conflict-and-past-rights-abuses/> (geraadpleegd op 24-11-2020).

²² Hierbij worden mensen uit dichtbevolkte delen van Indonesië gestimuleerd om naar dunbevolkte delen (zoals West-Papoea) te verhuizen. Als gevolg hiervan maakt de oorspronkelijke bevolking van West-Papoea een steeds kleiner deel op van de totale bevolking in dit gebied, waardoor zij langzaam een minderheid worden op hun 'eigen' grondgebied.

Indonesië, de economische belangen die ook Nederland heeft bij de zware industrie en mijnbouw die momenteel plaatsvindt in West-Papoea.

ROMA

De derde casus, die ook betrekking heeft op de Europese Unie, is die van de Roma. Dit is een etnische* minderheid afkomstig uit Noord-India. Tegenwoordig leven de Roma verspreid over de hele wereld, maar voornamelijk in Centraal-, Oost- en Zuid-Europa. Uit onderzoek naar de leefomstandigheden van de Roma in negen EU-lidstaten (Bulgarije, Griekenland, Hongarije, Kroatië, Roemenië, Portugal, Slowakije, Spanje en Tsjechië), blijkt dat armoede en sociale uitsluiting, arbeidsmarktparticipatie, onderwijs, en bewustzijn van rechten en melden van discriminatie de levenskwaliteit van de Roma sterk beïnvloeden.²³ Belangenorganisaties voor de Roma gemeenschap zetten zich dus ook vooral in voor het verbeteren van deze omstandigheden binnen bestaande staten, in plaats van het zelfbeschikkingsrecht te zoeken in een vorm als afscheiding of meer lokale autonomie.

De Roma wonen in verschillende staten en streven niet naar een eigen autonoom gebied of afscheiding van de bestaande staten waar zij woonachtig zijn. Hierin verschilt de casus van andere casussen. Voor de Roma zou een non-territoriale oplossing moeten komen, maar hiertegen zijn op het gebied van uitvoerbaarheid een aantal bezwaren. Voor de Roma zou een beroep op het zelfbeschikkingsrecht inhouden dat zij autonomie krijgen over de eigen culturele en economische ontwikkeling binnen de staten waarin zij wonen.

KOERDISTAN

Tenslotte hebben wij ons gebogen over de casus van Koerdistan. De Koerdische gemeenschap woont in een hypothetisch Koerdistan dat het gebied van Turkije, Syrië, Irak en Iran omspannt. Na het uiteenvallen van het Ottomaanse rijk in de vroege jaren 20 van de vorige eeuw, kregen verschillende etnische groepen in de regio hun eigen staat, waarbij de Koerden buiten de boot vielen. Bovendien werd de Koerdische minderheid in hedendaags Turkije na de stichting van Turkije door Atatürk systematisch onderdrukt. Er heerst onder met name Turkse en Syrische Koerdische groepen een wens om gehoor te geven aan de etnische diversiteit van de regio door regionaal zelfbestuur een grote rol te geven in het hypothetisch Koerdistan, evenals het streven naar het afbreken van harde staatsgrenzen. Hierbij staan lokaal bestuur en onderlinge dialoog en respect voorop. Dit is echter moeilijk te bereiken binnen de structuur van bestaande staten (aangezien de Koerdische vorm van bestuur zijn vraagtekens zet bij de legitimiteit van elke staat). De bestaande staten stellen zich negatief op tegenover deze Koerdische visie op het zelfbeschikkingsrecht. Turkije in het bijzonder heeft kenbaar gemaakt dat zij een Koerdische staat die zich zou

²³ Tweede enquête van de Europese Unie naar minderheden en discriminatie Roma — Geselecteerde resultaten, 2016.

afschieden, onder de duim zullen houden.²⁴ Turkije wordt hierin gesteund door de internationale gemeenschap. Ook de EU en de VS hebben bijvoorbeeld de PKK (de Koerdische Arbeiderspartij) aangemerkt als terroristische organisatie.²⁵

Deze wens werd ook onderschreven door een vertegenwoordiger van de Koerdische gemeenschap in Nederland met wie we gesproken hebben. Hij benadrukte de visie dat de Koerden wensen dat hun identiteit en cultuur gerespecteerd wordt en dat gemeenschappen zelf hun bestuur kunnen inrichten. De focus moet hierbij liggen op onderling respect, samenwerking, en evenredige vertegenwoordiging van de verschillende groepen in de gemeenschap (denk hierbij aan de man/vrouw-verdeling, maar ook aan representatie van andere groepen die ook in de regio wonen, zoals Armeniërs, Jezidi's, etc.). Verder benadrukte ons contactpersoon dat de Koerdische visie een sterke nadruk legt op lokaal zelfbestuur, waarbij directe democratie een grote rol speelt, aangezien erkend wordt dat het bestaan van een staat, en daarmee de centralisatie van macht, ook snel samengaat met het misbruiken van deze macht en onderdrukking. Dit is dus een voorbeeld waarbij, ook al streeft een groep niet noodzakelijkerwijs naar afscheiding, ook het recht op zelfbeschikking in de vorm van grotere lokale autonomie onderdrukt wordt.

²⁴ Bilgin, Fevzi; Sarihan, Ali, eds. (2013). *Understanding Turkey's Kurdish Question*. Lexington Books. p. 90.

²⁵ Besluit 2011/70/GBVB van de Raad van 31 januari 2011, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:028:0057:0059:NL:PDF>

CONCLUSIE

Zelfbeschikkingsrecht is het recht van volken om zelf te besluiten over de eigen politieke status, en om op een vrije manier economische, sociale en culturele ontwikkeling na te kunnen streven. Zowel individuen en groepen kunnen zich op dit recht beroepen. Aan het zelfbeschikkingsrecht liggen verschillende idealen ten grondslag, die soms met elkaar botsen. Denk hierbij aan vrijheid, vreedzaamheid en de eerbiediging van mensenrechten. In dit visiestuk is duidelijk geworden dat de balans soms moeilijk te vinden is. In actuele casussen komt het zelfbeschikkingsrecht volgens betrokkenen niet goed tot recht. Dit komt bijvoorbeeld door economische en diplomatieke belangen, of omdat oude kolonisators geen verantwoordelijkheid nemen. Ook zijn er soms tegenstrijdigheden in het zelfbeschikkingsrecht van meerdere volken in een grondgebied, of tussen individuen en groepen. Hier moeten dus stappen worden gezet om dit te verbeteren.

Het huidige internationaal recht kent allereerst verschillende knelpunten voor het zelfbeschikkingsrecht. Het recht wringt in veel gevallen met het gelijkheidsbeginsel, het beginsel van non-interventie en de soevereiniteit van staten. Daarnaast bestaat er een spanningsveld tussen het zelfbeschikkingsrecht en het DWARSe ideaal van een wereld zonder grenzen. Bij zelfbeschikkingsrecht staat voorop dat er respect moet zijn voor verschillende culturen, opvattingen en groepen. Ook staat zelfbeschikkingsrecht niet meteen gelijk aan een recht tot afscheiding. Het zelfbeschikkingsrecht van individuen is volgens het beginselprogramma belangrijker dan het zelfbeschikkingsrecht van volken. Dit is in lijn met de vrijzinnigheid en de vrijheid die DWARS nastreeft. Daarnaast staat DWARS voor vreedzaamheid en keert het zich tegen imperialisme. Wij zijn van mening dat individueel zelfbeschikkingsrecht, soevereiniteit, en globalisme naast elkaar moeten en kunnen bestaan.

Voor DWARS is zelfbeschikkingsrecht een belangrijk principe. Voordat zelfbeschikkingsrecht als principe waargemaakt kan worden, moeten er eerst vanuit pragmatisch oogpunt hordes worden weggenomen. Wanneer een groep zich wil afscheiden en een nieuwe staat wil stichten, moet voorkomen worden dat deze nieuwe staat niet levensvatbaar is, of dat juist het zelfbeschikkingsrecht van andere mensen in dit gebied geschonden wordt. Hierin ligt ook een verantwoordelijkheid voor de internationale gemeenschap om een nieuwe staat te erkennen en te zorgen dat de staat economisch levensvatbaar is, en zichzelf kan beschermen tegen interne en externe bedreigingen. Wanneer een minderheid niet te maken heeft met systematische mensenrechtenschendingen vanuit de bestaande staat, én er geen sprake is van buitenlandse bezetting of kolonisatie én een bestaande staat niet instemt met de afscheiding, is er volgens ons nog geen reden tot afscheiding van een staat. De bestaande staat is dan wel verplicht het zelfbeschikkingsrecht op andere manieren te eerbiedigen, door erkenning en het geven van autonomie. Dit is ook waar groepen als de Roma en de Koerden het meeste baat bij zouden hebben. We zijn in deze instantie dus wel voor andere invullingen van het zelfbeschikkingsrecht.

DWARS kiest dus voor zelfbeschikking, alleen niet altijd voor afscheiding als de oplossing.

Voor DWARS is individueel zelfbeschikkingsrecht en uiteindelijk het vervagen van grenzen het ideaal. Voor zelfbeschikking is grondgebied dus niet altijd het belangrijkste, maar juist het wederzijds samenleven en eerbiedigen van elkaars cultuur, geschiedenis, ervaringen en autonomie. Deze overtuiging kan niet opgelegd worden en heeft een langere periode van samenwerking en wederzijds respect nodig. In de tussentijd moet het zelfbeschikkingsrecht op andere manieren geëerbiedigd worden, waarbij gewaakt moet worden dat één uitleg van zelfbeschikkingsrecht niet gebruikt wordt om andere vormen van zelfbeschikkingsrecht schade aan te doen. Het voornaamste hierbij is dat bij gesprekken over het zelfbeschikkingsrecht van een bepaalde groep, die groep ook wordt uitgenodigd om mee te praten en te besluiten over het eigen lot en dat de internationale gemeenschap voorbij de eigen belangen kijkt.

LITERATUUR

- Auer, M.R., "Environmentalism and Estonia's independence movement", *The Journal of Nationalism and Ethnicity* 26:4 (1998), 659-676.
- Beaubien, Jason, "With Their Land In Flames, Aboriginals Warn Fires Show Deep Problems In Australia", *NPR* (11-1-2020).
<https://www.npr.org/2020/01/11/795224932/with-their-land-in-flames-aboriginals-warn-fires-show-deep-problems-in-australia?t=1579265052131> (geraadpleegd op 16-1-2020).
- Bilgin, Fevzi; Sarihan, Ali, eds. (2013). *Understanding Turkey's Kurdish Question*. Lexington Books. p. 90.
- Fisch, J., *A History of the Self-Determination of Peoples: The Domestication of an Illusion* (New York, 2015), 119-121.
- Kamerling, S., "China, terrorism en de Oeigoeren", *Security and Conflict Programme Instituut Clingendael* (Den Haag, 2009), 12-14.
- Knudsen, R., *Moments of Self-determination: The Concept of 'Self-determination' and the Idea of Freedom in 20th-and 21st-Century International Discourse* (Londen, 2013).
- Kohn, H., 'The United Nations and National Self-Determination', *The Review of Politics* 20:4 (1958), 526-545.
- Lindsay, Skylar, "Indonesia pushes coal in West Papua despite conflict and past rights abuses", *ASEAN Today* (27-4-2020),
<https://www.aseantoday.com/2020/04/indonesia-pushes-coal-in-west-papua-despite-conflict-and-past-rights-abuses/> (geraadpleegd op 24-11-2020).
- Pandey, Geeta, "Article 370: What happened with Kashmir and why it matters", *BBC* (5-8-2019) <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-49234708> (geraadpleegd op 24-11-2020).
- Rejai, M. en Enloe C., "Nation-states and state-nations," *International studies quarterly* 13: 2 (1969), 141-143.
- Scottish Greens, "Campaigns", *Scottish Greens* (2020).
<https://greens.scot/campaigns> (geraadpleegd op 15-11-2020).
- Schulman, S., "The \$100bn gold mine and the West Papuans who say they are counting the cost", *The Guardian* (2-11-2016), <https://www.theguardian.com/global-development/2016/nov/02/100-bn-dollar-gold-mine-west-papuans-say-they-are-counting-the-cost-indonesia> (geraadpleegd op 24-11-2020).
- Sterio, M., "The Right to Self-Determination under International Law", Oxon: Routledge, 2013.

United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, *Responsibility to Protect*, <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml> (geraadpleegd op 24-11-2020).

Uppsala Conflict Data Program, *Indonesia: West Papua*, <https://ucdp.uu.se/conflict/291> (geraadpleegd 24-11-2020).